

Проблеми захисту в кримінальному поведженні при обмеженій осудності і неосудності

● **Обмежена осудність та неосудність:
психіатричний дискурс**

● **Узагальнення висновків СПЕ про
неосудність та обмежену осудність
(докази: меддокументація, покази
свідків, медичний критерій,
статистика)**

● **Висновок СПЕ - перспектива критики
(повторна, додатков експертиза,
рецензія)**

**Обмежена осудність і
неосудність:
психіатричний дискурс**

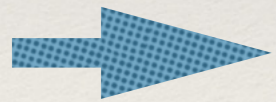
ЮРИДИЧНІ КАТЕГОРІЇ

неосудність (ст.19 КК)
відсутність відповідальності
може бути ПЗМХ

обмежена осудність (ст. 20 КК)
пом'якшуюча обставина
може бути ПЗМХ

суспільна небезпека
для себе та/або інших
критерій застосування ПЗМХ

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ (ст.20КК)

**під час вчинення злочину
через психічний розлад
не була здатна**

ПОВНОЮ МІРОЮ

**усвідомлювати свої дії та (або)
керувати ними**

НЕОСУДНІСТЬ (ст.19КК)

під час вчинення

суспільно небезпечного діяння

не могла

усвідомлювати свої дії

або **керувати** ними внаслідок

▲ хронічного психічного захворювання

▲ тимчасового розладу психічної діяльності

▲ недоумства

▲ інший хворобливий стан психіки

2014 рік

Харківський регіон

підслідні / підсудні - 814

свідки потерпілі - 4

2014 рік

АМБУЛАТОРНА СПЕ:

шизофрения

всього - 8,

обмежено осудні -2

неосудні -5

СПЕ /амбулаторна!!!

неосудність

**шизофренія, параноїдальна,
безперервний перебіг**

**(соціально небезпечні маячні ідеї,
агресивність, тощо)**

2014 рік

СТАЦІОНАРНА СПЕ

всього - 83

обмеженьо осудні - 8

неосудні - 26

2014 рік/ОКРЕМІ ЗАХВОРЮВАННЯ

**розлади психіки та поведінки
внаслідок вживання алкоголю**

всього - 80 осіб

неосудні - 1 особа

2014 рік/СТАЦІОНАР/ ОКРЕМІ ЗАХВОРЮВАННЯ

шизофренія

всього-26, осудні - 8, обмежено осудні -4, неосудні-18

шизоафективні розлади

всього -1, неосудні -1

хронічні та інші психотичні розлади

розумова відсталість

всього -14, осудні - 12, обмежено осудні - 3, неосудні -2

всього -14,00-3,НО-4

**2014 рік/СТАЦІОНАР
ОКРЕМІ ЗАХВОРЮВАННЯ**

деменція, неосудність -2

деменція/епілепсія, неосудність -1

психози та слабоумство орг. походж,

неосудність - 2

непсихотичні психічні розлади орган. походж.

ВСЬОГО - 9,

обмежено осудні -1

2014 рік
НЕОСУДНІ - 32 осіб
ПО СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ

статті 185-187 КК 189-191 КК- всього 14 осіб

шизофренія - 8

деменція - 1

деменція-епілепсія - 1

психоз, слабоумие -1

шизоафективний розлад - 1

розумова відсталість - 2

2014 рік
НЕОСУДНІ - 32 осіб
ПО СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ

стаття 121-128 КК тілесні ушкодження

шизофренія - 5

хронічні інші психотичні розлади - 1

інші злочини

органічні (розлади психіки) - 1

психози, слабоумство -1

шизофренія - 6

роздали психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю
(психотичні розлади) -1

**2014 рік/НЕОСУДНІ - 32 осіб/
ПО СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ**

**стаття 296 КК- хуліганство
шизофренія - 2 особи**

стаття 115 КК - вбивство

деменція - 1

шизофренія - 2

2017 рік

підслідні / підсудні - 769

свідки потерпілі - 4

амбулаторна

ВСЬОГО - 707

неосудні - 5 (шизофренія)

стаціонарна

ВСЬОГО - 54

обмежено осудні - 8

неосудні - 13

МЕДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

матеріали кримінального провадження,

медична карта стаціонарного хворого

амбулаторна карта хворого

історія хвороби

СВІДКИ

родичі

співмешканці

особи, які спостерігали підекспертного до/під час/після діяння

ОСУДНІСТЬ/НЕОСУДНІСТЬ

СПЕ (СППЕ)

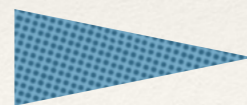
- формулювати питання експерту
- допит експерта в суді

психіатричний дискурс (мова психіатрів)

- збирати докази
- формувати предмет доказування

стан неосудності/обмеженої осудності

В.А. Клименко
В.Б. Первомайський
Т.М. Приходько

**ПРОБЛЕМА ОБМЕЖЕНОЇ
ОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРАВІ УКРАЇНИ**

м.Київ, «КиМУ»

2010

мета СПЕ

**пояснити значення хворобливих
розладів психічної діяльності особи**

визначення вини

призначення покарання

НАКАЗ МОЗ
від 08.05.2018 N 865

**«Про затвердження
Порядку проведення судово-
психіатричної експертизи»**

ПРЕДМЕТ СПЕ

психічний стан особи

у юридично значимі
проміжки часу

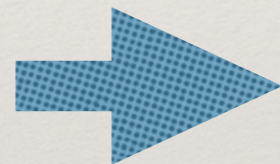

надати відповіді на питання
СПЕ

ЮРИДИЧНІ КАТЕГОРІЇ

осудність/ неосудність/ обмежена осудність

ПСИХІАТРІЯ

КРИТЕРІЇ

медичний/ юридичний/ психологічний

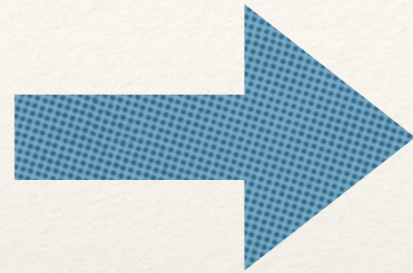

МЕДИЧНИЙ

розлад психічної діяльності

ЮРИДИЧНИЙ

суспільно небезпечне
діяння/злочин

Кримінальний кодекс

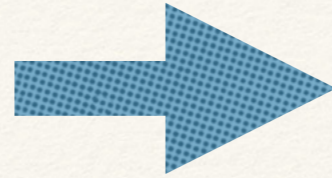
ПСИХОЛОГІЧНИЙ

➔ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ОЗНАКА
усвідомлювати дії

➔ ВОЛЬОВА ОЗНАКА
керувати діями

СУД

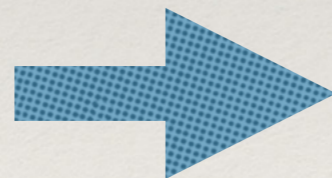

юридичний

склад злочину

суб'єктивна сторона (СПЕ)

СПЕ

медичний, психологічний

ОСУДНІСТЬ

ЮРИДИЧНИЙ

(діяння, передбачене КК)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ

(міг розуміти та керувати діями)

МЕДИЧНИЙ

(хвороба)

НЕОСУДНІСТЬ

юридичний

(діяння, передбачене КК)

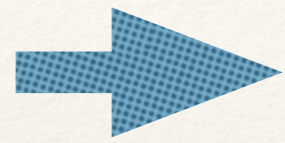
медичний

(розлад фізичної діяльності - хвороба)

психологічний

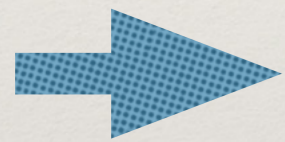
(міг розуміти та керувати діями)

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ

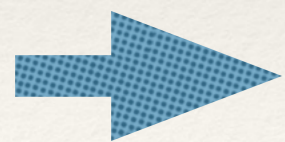
юридичний

(діяння, передбачене КК)

медичний

(розлад психічної діяльності)

психологічний

(розуміти та керувати діями)

медичний/психічний

ПСИХІАТРИЧНА НОРМА

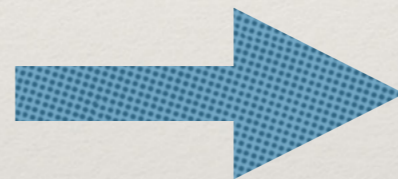
▲ ідеальне здоров'я

▲ практичне здоров'я

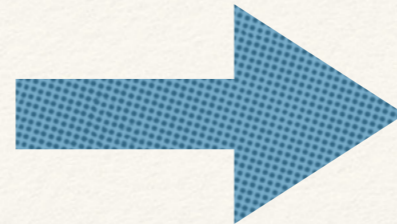
ІДЕАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я

оптимальний рівень психічного
функціонування

повноцінне функціонування людини в
повсякденних та екстремальних умовах

ПРАКТИЧНЕ ЗДОРОВ'Я

крайні варіанти
психічних реакцій
акцентуйованих осіб
що обмежує адекватне
виконання ними
соціальних обов'язків

ЄДНІСТЬ

свідомості

мислення/самосвідомість/ «я»/критична
функція

вольової сфери

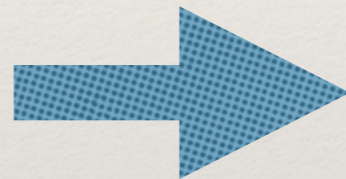
ст.19 КК НЕОСУДНІСТЬ

здатність розуміти АБО керувати

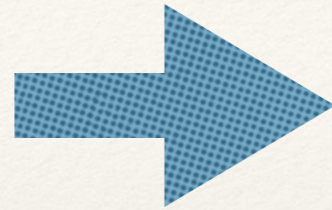
СВІДОМОСТЬ

ЄДНІСТЬ

- ▲ **ВІДБИТТЯ** рівень ясності свідомості
- ▲ **СТАВЛЕННЯ** до навколошнього світу/себе

РОЗЛАД ПСИХІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТЮ

▲ **хвороба (стан/процес)**

▲ **нехворобливий розлад психічної діяльності**
(фізіологічний афект)

СТАНИ СВІДОМОСТІ

розлади свідомості - зміни: кількісні та/або якісні

- ▲ психічно здорові особи зі зміненими станами свідомості нехворобливого характеру (1)

КРИТЕРІЙ ХВОРОБИ

- ▲ непсихотичні (межові) психічні розлади (2)

КРИТИЧНІСТЬ ХВОРОБИ ДЛЯ СВІДОМОСТІ

- ▲ психози та слабоумство (3)

- ▲ психіатричні синдроми затьмареної свідомості (4)

- ▲ стани загального розладу свідомості (5)

понижений рівень свідомості

здатність

усвідомлювати та керувати діями

СУТТЄВЕ

обмеження здатності усвідомлювати та керувати діями

СЯГАЄ МЕДИЧНОГО КРИТЕРІЮ

ПСИХІЧНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ

◆ **психотичні**

◆ **непсихотичні**

НЕПСИХОТИЧНІ (МЕЖОВІ) РОЗЛАДИ

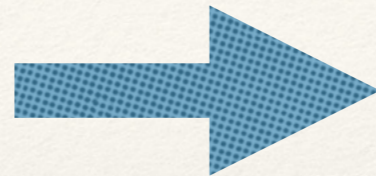
розлад відбиття при збереженні
ставлення (критичності)

ПСИХОТИЧНІ РОЗЛАДИ

розлад відбиття і ставлення

НЕПСИХОТИЧНІ (МЕЖОВІ)

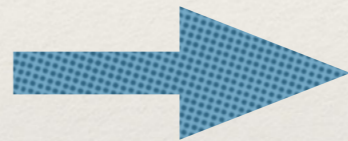
неосудність

- ▲ психопатологічні стани
  - ▲ неврози
  - ▲ психопатії
- ▲ деякі реактивні стани
- ▲ психопатоподібні стани при соматичних та психічних хворобах

ПСИХОТИЧНІ неосудність ПСИХОЗИ

виражені форми психічних розладів

- ▲ різка невідповідність навколошній дійсності
- ▲ відбиття реального світу грубо викривлено
  - ▲ порушення поведінки
- ▲ розлади: сприйняття, пам'яті, мислення, афективності та ін.

ПСИХІАТРИЧНІ СИНДРОМИ ЗАТЬМАРЕНОЇ СВІДОМОСТІ

неосудність

синдром - система взаємопов'язаних симптомів
хвороби

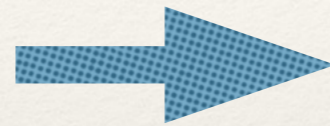
▲ **затямарення свідомості** - розлад відбиття
навколошньої дійсності - реального світу, предметів,
явищ, їх зв'язків

▲ повна або часткова неможливість сприйняття
навколишнього

▲ порушення орієнтування в часі
розладами свідомості

▲ амнезія після виходу зі стану затямарення свідомості (повна
або часткова)

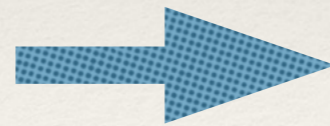
МЕДИЧНИЙ КРИТЕРІЙ
психотичні розлади
(якісні зміни свідомості)

неосудність

непсихотичні розлади
(кількісні зміни свідомості)

обмежена осудність

НЕОСУДНІСТЬ

медичний

▲ ПСИХОЗИ

▲ НЕДОУМСТВО

▲ психіатричні синдроми затьмареної свідомості

▲ стани загального розладу свідомості

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ

МЕДИЧНИЙ

хворобливий розлад психічної діяльності

хронічний / тимчасовий
непсихотичного рівня

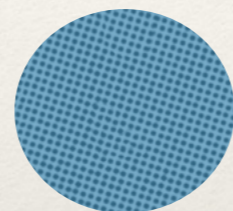
якісне збереження критичної функції свідомості

- ▲ розумова відсталість
- ▲ афективні розлади
- ▲ вольові розлади

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ

юридичний дискурс

не в **ПОВНІЙ МІРІ**

психіатричний дискурс

СУТТЄВО

вплинуло на здатність

розуміти та керувати

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ
юридичний дискурс
не була здатна ПОВНОЮ МІРОЮ

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ

психіатричний дискурс

психічний стан

СУТТЄВО вплинув на здатність
розуміти та/або керувати діями

СПІВВІДНОШЕННЯ

юридичного і психіатричного підходів

**НЕ ПОВНОЮ
МІРОЮ**

не здатна

СУТТЄВО

не здатна

не здатна

ОБМЕЖЕНА ОСУДНІСТЬ

КІЛЬКІСНЕ обмеження здатності
усвідомлювати та керувати діями що

СУТТЄВО вплинули

на поведінку особи

і відбилися у її діянні

ЗВ'ЯЗОК особи і діяння: здатність відчувати себе,
сприймати навколошніх, сприймати вчинювані
дії як свої (що належать собі) - ця здатність

СУТТЄВО обмежується

кількісне обмеження не торкається **якісного**
боку свідомості

якісне збереження критичної функції свідомості

ПСИХІЧНІ СФЕРИ

▲ інтелектуальна

▲ ВОЛЬОВА

▲ емоційна

РОЗУМОВА ВІДСТАЛІСТЬ

психічні сфери

інтелектуальна

вольова

емоційна

ВОЛЬОВІ ПОРУШЕННЯ

психічні сфери

інтелектуальна

ВОЛЬОВА

емоційна

АФЕКТИВНІ РОЗЛАДИ

психічні сфери

інтелектуальна

ВОЛЬОВА

емоційна

НЕОСУДНІСТЬ

юридичний дискурс

особа не могла усвідомлювати **або** керувати діями

інтелектуальна

або

вольова

емоційна

інтелектуальна

або

вольова

емоційна

інтелектуальна

та

вольова

емоційна

АФЕКТИ

гніву, страху, ненависті

інтелектуальна

вольова

емоційна

**Наскільки афективний стан може вплинути на
здатність усвідомлювати свої дії та керувати
ними?**

ЗМІНИ СВІДОМОСТІ

- ★ чи можуть кількісні зміни **перейти в якісні?**
- ★ якщо можуть - то коли кількість переходить в якість? критерій межі? **критичність хвороби для свідомості - але де межа?** чим вимірюється глибина змін?
- ★ якщо кількісні зміни не можуть перейти в якісні - то кількісні зміни можуть лише зменшуватися? а можуть зменшитися таким чином щоб зменшитися до відсутності?
- ★ тоді втрачається здатність усвідомлювати та/або керувати діями (якщо це не якісні зміни, а лише кількісні)?
- ★ і як це співвідноситься з тим, що неосудність (в психіатричному дискурсі) лише психотичні захворювання (якісні зміни свідомості)?

ЗМІНИ СВІДОМОСТІ

неосудність → алкоголь/наркотики

- ★ якщо особа має розлад **психотичного** рівня (якісні зміни свідомості) - то яка має бути **глибина** цих змін? для **неосудності**? **суттєва**? або **будь-які якісні зміни** - це вже неосудність?
- ★ якщо глибина якісних змін свідомості **не суттєва**? чи може бути в такому разі **обмежена осудність**? чи **будь-які якісні зміни** це завжди **неосудність** - без залежності від їх **критичності**?
- ★ як змінюється здатність особи, яка має **психотичний розлад** (зміна якості свідомості, але **не суттєва**) усвідомлювати свої дії та керувати ними при прийнятті **алкоголю та наркотиків**?

ЗМІНИ СВІДОМОСТІ

обмежена осудність ➔ алкоголь/наркотики

★ **який вплив** алкоголю та наркотиків на свідомість особи з **непсихотичними** змінами (**кількісне** зменшення здатності), але це зменшення **не суттєве** без алкоголю та наркотиків?

★ може вплинути таким чином, що здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними **сягає межі** обмеженої осудності?

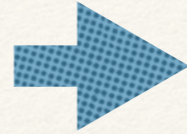
ЗМІНИ СВІДОМОСТІ

обмежена осудність → алкоголь наркотики

★ як змінюється здатність особи, яка має **непсихотичний розлад** (кількісні зміни свідомості - суттєві) усвідомлювати свої дії та керувати ними при вживанні алкоголю та наркотиків?

★ може вплинути таким чином, що здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними сягає межі неосудності?

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ОБМЕЖЕНО ОСУДНОГО

▲ психопатологічна структура
соціально-психологічний портрет
особи

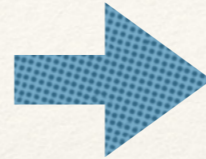
▲ охоронні соціально-психологічні
установки

▲ систему моральних цінностей,

▲ увесь модус поведінки

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ

неосудних/обмежено осудних
психіатричний дискурс

- ▲ клінічної форми хворобливого розладу психічної діяльності/перебіг психічного захворювання
- ▲ характеру зміни структури особи обмежено осудного/наявність маячних ідей
- ▲ змісту психопатологічних та охороних соціально-психологічних установок
  - ▲ реально-побутова ситуація
  - ▲ динаміка захворювання
- ▲ стан особи на момент винесення рішення

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ

доведення себе до стану зміни свідомості/обтяжуюча обставина?

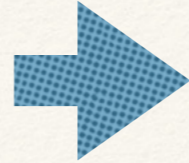
**фізіологічний афект
алкогольне/наркотичне сп'яніння**

не буває через те, що змінюється свідомість (якість)
прийом наркотиків/алкоголю - особа усвідомлювала, що
вводить себе у відповідний стан - обтяжуюча обставина

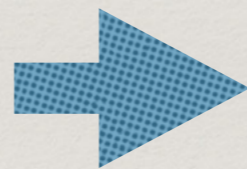
коли особа (яка була визнана неосудною/обмеженою
осудною) закінчилися ПЗМХ - повернулася до дому - не
приймає ліки - стан погіршується до суспільної
небезпечності - хто має відповідати за те, що особа довела
себе до такого погіршення?

стаття 2 ЄКПЛ

(право на життя)

у держави є позитивне зобов'язання вжити заходи задля недопущення заподіяння смерті - хто з державних органів має виконувати цю функцію у разі, якщо особа припиняє лікуватися і стає суспільно небезпечною?

поліція/психіатр/родичі особи, що живе з психічним захворюванням?

стаття 2 ЄКПЛ

(право на життя)

посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) (приклад: АТО)
може бути непсихотичний розлад/може початися психотичний
розлад

для учасників АТО немає примусового лікування та надання
психіатричної допомоги -

особа задля зняття стресу приймає алкоголь/наркотики

і стає суспільно небезпечною - якщо вчиняє злочин
хто має відповідати?

за те, що внаслідок виконання військового обов'язку перед
державою особа отримала психічний розлад, не лікувалась, скоїла
злочин ?

ПЗМХ

обмежена осудність/неосудність

в місцях несвободи - обмежено осудним

ПЗМХ не проводиться по факту

навіть якщо признається судом

Неосудність

посттравматична деменція
хронічний маячний розлад
шизофренія параноїдальна,
безперервний стан

острое полиморфное психотическое
расстройство с симптомами
шизофрени

амнестического синдрома вследствие
употребления алкоголя

ХПР сосудистая деменция

обмежена осудність

шизофренія, параноїдальна,
стан ремісії,

ХПС помірна розумова
відсталість з порушеннями
поведінки

органічний розлад особистості

органічний маячний розлад

«несколько дней до совершения правонарушения изменилось психическое состояние
-появилась бессонница,
-в дальнейшем конфликтность,
-высказывал идеи отношения,
-преследования.

После криминала находился на лечении в психиатрическом стационаре, когда в клинической картине описывались

-параноидная настороженность,
-бредовая симптоматика,
-нарушения мышления по шизофреническому типу.

Вышесказанное, а также

-динамика вышеуказанных нарушений
-(подозрительность, параноидная симптоматика),
-идеи отношения,

-наряду с выявленными при настоящем стационарном обследовании нарушениями мышления в форме паралогий,

-соскальзываний,
-неадекватность эмоциональных реакций, а также
-отгороженность,
-обособленность,
-безынициативность,

отсутствие критических способностей позволяют говорить о **шизофрении параноидной**, что лишало и лишает испытуемого правильно понимать и оценивать происходящее, как в настоящее время, так и на период совершения криминала»

«Вышеизложенное и выявленные при настоящем стационарном обследовании у подэкспертного

- малопродуктивный контакт,
- интеллектуально-мнестическое снижение,
- выраженные нарушения в мыслительной деятельности с обстоятельностью,
- торпидностью,
- ригидностью,
- истощаемостью и
- примитивизацией мыслительных процессов,
- снижение прогностических способностей,
- нарушения в эмоционально-волевой сфере с
- неадекватностью поведенческих и эмоциональных реакций,
- отсутствие критики к своему состоянию и сложившейся ситуации

позволяют говорить о наличии у испытуемого хронического психического заболевания в форме **посттравматической деменции**, что лишает его способности правильно корригировать свои действия и рассуждения»

«...Учитывая вышеизложенное и выявленные при настоящем стационарном обследовании у подэкспертного факты длительного злоупотребления алкоголем,

- малопродуктивный контакт,
  - интеллектуально-мнестическое снижение в виде значительного снижения памяти на недавние и особенно текущие события,
  - нарушение ориентировки во времени, происходящих событиях,
  - снижение познавательной деятельности, п
  - римитивизация мыслительной деятельности с ригидностью,
  - торпидностью,
  - истощаемостью,
  - эмоционально-волевое снижение с неадекватностью и уплощением эмоциональных реакций,
  - дезадаптация в социально-бытовой сфере,
  - отсутствие критики к своему состоянию и сложившейся ситуации
- позволяют говорить о наличии у испытуемого **хронического психического расстройства в форме амнестического синдрома вследствие употребления алкоголя**, что лишает его способности правильно корригировать свои действия и рассуждения...»

помірна розумова відсталість з порушенням поведінки

«...Выявленные при настоящем стационарном обследовании

- отсутствие продуктивного речевого контакта,
- низкий интеллект,
- конкретное мышление,
- примитивность суждений,
- малодифференцированность,
- неустойчивость и неадекватность эмоций с неупорядоченным поведением со склонностью к асоциальности,
- при отсутствии достаточного эффекта от коррекции,
- нарушение социальных способностей
- при некритичности к своему состоянию,

позволяют говорить об умеренной умственной отсталости с поведенческими нарушениями, что лишает испытуемого возможности правильно корригировать свои действия и рассуждения - как в настоящее время, так и в период времени, к которому относится инкриминируемое ему деяние....»